

tidskrifter & dagspress

Red. Sten Söderberg

Livsmedel produceras i takt med folkökningen

Det råder en utbredd föreställning om att den största faran med befolkningstillväxten är att den skall ske snabbare än ökningen av livsmedelstillgångarna. Det är emellertid klart att livsmedelsproduktionen snabbt skulle kunna ökas om det fanns en effektiv ekonomisk efterfrågan på livsmedel, skriver *FN-nytt*. Befolkningsproblemet i dag är följaktligen inte en fråga om den potentiella livsmedelstillgången. Men, som en följd av fattigdomen, lider många människor i utvecklingsländerna av undernäring och felnäring och en förbättring av näringsförsörjningen är uppenbart en av de mest angelägna utvecklingsuppgifterna. Det finns dock inga bevis för att en accelererad befolkningstillväxt har medfört en sänkning av näringsnivån. Livsmedelsproduktion och livsmedelskonsumtion har hållit jämna steg med befolkningen.

Det är därför vilseledande att tala om en kapplöpning mellan befolkning och livsmedelsproduktion som om alla resurser redan utnyttjades till bristningsgränsen för att öka livsmedelsproduktionen. När det inte förhåller sig så, trots det faktum att de fattiga går hungriga i många delar av världen, och även i rika länder, ligger orsaken till stor del i den ut-

bredda fattigdomen på landsbygden. Vad som krävs är inte helt enkelt att till varje pris öka livsmedelstillgången utan att höja jordbrukets produktivitet i utvecklingsländerna så att jordbruksinkomsterna går upp utan att matpriserna för den icke-jordbrukande befolkningen stiger otillbörligt. Såväl avkastningen per hektar som jordbruksproduktionen per sysselsatt individ är låg i underutvecklade länder. Fast utrymmet för förbättringar är stort betraktades emellertid utsikterna till snabba och påtagliga förändringar i utvecklingsländernas jordbrukssystem länge med stor pessimism.

Även om den gröna revolutionen plötsligt har förändrat inställningen på denna punkt är det ännu för tidigt att uttala sig om hur djup och snabb verkan den nya jordbruksteknologin kommer att få. Kostnaderna för konstbevattningsanläggningar gör förändringar inom jordbruket ytterst kapitalslukande i många delar av världen. Arrendesystemen och distributionsapparaterna har förblivit otillräckliga och de nya sädeslagen kan inom några år visa sig mottagliga för nya växtsjukdomar.

Under tiden skapar emellertid genombrottet på produktionssidan vad man kan kalla framgångsproblem som riktar uppmärksamheten mot behovet av förbättringar på andra områden. Där jordbrukarna sedan gammalt marknadsför endast en liten del av sina skördar efter att ha tillgodosett egna behov, ökar nu det marknadsförda överskottet mycket snabbare än skördarna. Detta har en benägenhet att pressa ner priserna och medför dessutom en påfrestning på distributionsnätet. Många stora städer i Asien har de senaste åren blivit beroende av importerade livsmedel och deras distributionsapparat måste omorganiseras mot det egna landets jordbruksområden. Sjunkande priser kan bromsa upp moderniseringen. I fall där regeringarna söker hålla priserna uppe uppstår överskott på jordbruksprodukter. Många utvecklingsländer som för endast några år sedan hade en nettoimport av livsmedel står redan inför sådana överskottsproblem. Bristen på jordbrukskrediter håller på att bli akut, i synnerhet för småbrukare som inte kan tillämpa den nya jordbruksteknologin utan sådana krediter. I vilket fall som helst kommer

klyftan mellan moderniserade och marginella jordbruk med nödvändighet att växa, och detta kommer oundvikligen att skapa nya sociala och politiska spänningar. Det samma kan sägas gälla för fördelningen av produktions- och inkomstillskotten mellan producenter på landsbygden och konsumenterna i tätorterna.

Man kan åtminstone konstatera, att framstegen på jordbruksområdet har skingrat föreställningen om att jordbruksteknik efterblivenhet utgör ett oöverkomligt hinder för utvecklingen.

Nya livsmedelsstadgan

Det behövs en ny livsmedelslagstiftning för att skydda konsumenternas hälsa och ge dem förutsättningar för bättre övervägda beslut vid livsmedelsinköp samt för att främja redlighet i handeln. Detta slår LO fast i sitt remissyttrande över livsmedelsstadgekommitténs betänkande "Ny livsmedelsstadga". LO delar alltså utredningens principiella syn på behovet av en ny stadga, skriver *Fackföreningsrörelsen* (16/17/70).

Det är angeläget att vid livsmedelsstadgans tillämpning en omsorgsfull avvägning görs mellan det allmänna kravet på en bättre livsmedelsstandard och en bättre livsmedelshygien samt de kostnader, som detta kan förorsaka. LO förutsätter att de verkliga risker och problem som finns för konsumenterna leder till åtgärder, som i omfång och inriktning motsvarar dessa risker och problem.

LO delar utredningens grunduppfattning om vikten av information för att konsumenten skall kunna göra ett medvetet val mellan olika inköpsalternativ. Men frågan är mera komplicerad än vad utredningens analys gör gällande. Informationen om livsmedel måste vara sådan, att den utgår från en realistisk syn på konsumenternas situation, kunskaper och förmåga. Konsumenterna kan ofta på grund av bristande tid och kunskaper inte använda information, som inte tar hänsyn till denna brist på tid och kunskap. Detta gäller alla konsumenter, men det blir speciellt kännbart för låginkomstgrupperna.

LO anser att den centrala myndigheten på livsmedelsområdet i samarbete med organ och myndigheter på konsumentområdet bör arbeta för att åstadkomma praktisk, lättillgänglig och hushållsanpassad information.

Det här problemet aktualiseras verkligen nästan dagligen då nya, svårfattliga varningar utfärdas för gifter och föroreningar i livsmedel. Inte minst väcker det pinsam uppmärksamhet då en ansedd forskare slår larm om ett viktigt proteinlivsmedel och sedan vägrar att avslöja vad saken gäller — även efter vädjanden från Socialstyrelsen och Folkhälsan. Den skandalen är en psykologisk gåta som man hoppas får förbli unik.

Företagens sociala kostnader

Arbetsgivaren har i sitt nr 15/70 gjort en översikt av företagens sociala utgifter under 1971. I procent av den kontanta lönen stiger de för arbetare till 20,7 mot 19,8 1969 och 20,5 1970, för tjänstemän till 29,7 mot respektive 29,5 och 28,6. 1971 anses bli ett "mellanår" i fråga om ökning av socialutgifterna.

Den största utgiftsposten är givetvis ATP (7,7 %) med sjukförsäkringen som god tvåa (2,9 %). Yrkesskadeförsäkringen är oförändrat 0,4 %, exakt samma kostnad som för grupplivförsäkring.

I samma nummer av *Arbetsgivaren* konstateras att Sverige fortfarande toppar Europas "löneliga". Ifråga om genomsnittlig timlön till arbetare ligger vi trea i världen efter USA och Kanada. Närmast oss kommer Norge och Danmark som har nästan på öret samma lönenivå.

Kockumundersökningen

Ganska omfattande publicitet har getts åt en undersökning som med företagsledningens stöd har utförts vid Kockums varv i Malmö av LO-sociologen Bo Ohlström. Anledningen till undersökningen var den stora personalomsättningen, särskilt i fråga om svetsare och plåtslagare. Företagsledningen och verkstadsklubben enades om att anlita LO:s sakkunskap och utredaren hade till stöd en kommitté med representanter för direktion, arbetsledare och arbetare. "Kockumrapporten" kommer säkerligen att bli en klassiker. Ur ett färgat referat i *TCO-tidningen* (13/70) hämtas:

Enligt företagsläkaren lägger Kockums ner stor möda på förebyggande åtgärder mot hälsorisker. Trots detta finns det i de återgivna intervjuerna ett utbrett missnöje med många förhållanden inom detta fält. Avgaser och rök, drag och buller är en påtaglig verklighet för många. Svetsningen medför särskilda risker för sk blänk. Ackordstyrningen skapar nervösa besvär. Ibland tvingas man jobba mycket hårt, emellanåt får man gå på väntetid. Ryckigheten i arbetstakten och osäkerheten om förtjänsten skapar för många en svår psykisk stress. Till bilden hör vidare — enligt intervjuerna — att läkaren inte sällan betraktar arbetarna som simulanter och vägrar sjukskriva eller vidtaga nödvändiga åtgärder.

Vad gör då fackföreningen? Verkstadsklubben har under de senaste åren påpekat för företagsledningen att man ansett missnöjet huvudsakligen bero på att organisationen såväl vad beträffar planeringen i stort som ute på arbetsplatserna varit dålig. Väntetid har blivit allt för vanlig. Förändringar och omorganisationer har kommit tätt och gjort det omöjligt för folk att sätta sig in i det nya. Varningar mot nya ackordsystem har förts fram. Förekomsten av alltför mycket godtycke har påtalats. Med företagsläkaren har fackföreningen kommit i konflikt ifråga om förebyggande hälsovård och om utökningen av företagshälsovården.

Det allt större inslaget av utländsk arbetskraft har lett till ökade kommunikationssvårigheter. Systemet med lånefolk med bättre löner än de egna anställda arbetarna har fackföreningen inte kunnat hindra utan varit tvingad acceptera under protest.

Listan skulle kunna göras betydligt längre, men de angivna exemplen räcker för att visa hur olika företagsledning och fackförening sett på en och samma situation. Detta är — dessvärre — inget ovanligt ute i företagen. För Kockums höll det hela på att ta en ände med förskräckelse, allteftersom personalomsättningen snabbt ökade.

Långtidsvården prioriteras

Långtidsvården bör prioriteras, säger Socialstyrelsen i sina petita, som gör en ingående analys av utvecklingslinjerna. *Socialnytt*s petitanummer refererar:

Samhällets omsorger om såväl vårdbehövande äldre som långtidssjuka bör ta sig uttryck i kontinuerligt och smidigt samordnade sociala och medicinska insatser. Den sociala omvårdnaden i form av social hemhjälp, bostadsförbättringsåtgärder, ADL-träning, tekniska hjälpmedel och hemsjukvård m m, tillhandahållande av pensionslägenheter eller bostäder i sk servicehus samt i form av vård på äldreomsorg, sjukhem och långvårdskliniker kan ses som en sammanhängande service- och vårdkedja med speciella krav på sociala och medicinska resurser för varje led.

För att förverkliga och konkretisera dessa tankegångar krävs en ingående inventering av disponibla resurser och aktuella behov. En angelägen uppgift är att ge socialvården och sjukvårdens huvudmän ett konkret underlag för den övergripande prioritering av tillgängliga resurser, som måste ske såväl i fråga om personal som materiella vård- och serviceåtgärder.

En ny uppskattning av behovet av långtidssjukvård inom äldreomsorgen bör göras med hänsyn till den utveckling som skett sedan socialpolitiska kommittén gjorde

sina bedömningar. Detta bör ske under beaktande av ändrad resursfördelning genom nya vårdformer och varierande omhändertagandenivåer.

Långtidssjukvårdens avgränsning från och samarbete med andra vårdområden behöver också klargöras.

Vårdområdets organisation varierar för närvarande starkt i de olika sjukvårdsområdena. För utformningen av en utbyggd organisation på olika nivåer, som är anpassad efter uppgifternas krav, är det nödvändigt att de funktioner analyseras, som bör ingå i långtidssjukvården.

Psykogeriatriskens ställning och placering inom långtidssjukvården bör utredas. Även platsbehovet för sk störande vårdtagare enligt 21 § socialhjälpslagen bör beaktas. Patientens behov av olika slags vårdresurser bör undersökas. Bli a bör vårdpersonalens insatser bedömas kvalitativt och kvantitativt.

Ökad alkoholförbrukning

Kontrollstyrelsens alkoholstatistik för första halvåret 1970 visar ökad försäljning av samtliga varuslag utom öl typ A. Den totala alkoholkonsumtionen har följaktligen stigit ytterligare. Antalet omhändertaganden för fylleri fortsätter däremot att minska.

Konsumtionen av spritdrycker under första halvåret 1970 uppgick till 24,7 milj. volymliter vilket innebär en ökning med 3,6 % jämfört med motsvarande period 1969. Utminuteringssteg med 3,9 %, medan utskänkningssteg som svarar för endast 4,5 % av hela spritdrycksförsäljningen, gick tillbaka med 2,8 %. Ökningen av spritdryckskonsumtionen under första halvåret 1970 avser huvudsakligen egentligt brännvin, närmare bestämt vodka.

Under årets sex första månader sålde systembolaget 23,4 milj. liter vin mot 21,2 milj. liter under samma tid 1969, vilket innebär en ökning med 10,4 %.

Starkvinerna ökade med 2,6 % till 4,5 milj. liter och lättvinerna med 12,4 % till 18,9 milj. liter. Utminuteringssteg med 11 % till 21,8 milj. liter och utminuteringssteg med 2 % till 1,7 milj. liter.

Trots en tämligen kraftig skatteköning i februari 1970 steg starkölskonsumtionen från 14,6 milj. liter under första halvåret 1969 till 14,9 milj. liter under samma tid 1970 eller med 2,4 %. Ökningen gällde dock endast utminuteringssteg som steg med 5 % till 9,8 milj. liter medan utskänkningsstegen minskade med 2 % till 5,1 milj. liter.

Skatteköningen på maltdrycker i februari 1970 drabbade som bekant även öl av typ A och B men däremot inte lagrat lättöl. Konsumtionen av öl typ B ökade det oaktat från 142,2 milj. liter under första halvåret 1969 till 152,2 milj. liter under samma tid 1970 eller med 7 %, medan däremot konsumtionen av öl typ A minskade från 38,6 till 35,9 milj. liter eller med 7 %. För lagrat lättöl slutligen inträffade en uppgång från 9,8 till 12,0 milj. liter eller med 23 %. Sammanfattningsvis kan sägas, att försäljningsutvecklingen för de fyra slaggen av maltdrycker gått i samma riktning som under fjärde kvartalet 1969 men att de procentuella förändringarna genomgående varit mindre.

Den sammanlagda konsumtionen av beskattade maltdrycker ökade från 205,2 till 215,0 milj. liter eller med 5 %.

Den totala alkoholkonsumtionen i form av spritdrycker, vin, starköl och öl — mätt i liter alkohol 100 % per invånare 15 år och däröver — beräknas ha ökat från 3,29 liter under första halvåret 1969 till 3,41 liter under samma tid 1970.

Under första halvåret 1970 företogs i hela riket 50 545 omhändertaganden (rapporteringar) för

fylleri mot 52 821 samma tid 1969. Minskningen motsvarar drygt 4 %. Antalet omhändertaganden av kvinnor minskade från 1 790 till 1 754.

Beträffande ungdomsfylleriet kan nämnas att under första halvåret 1970 omhändertogs 4 659 ungdomar under 20 år. Motsvarande uppgift för 1969 kan inte lämnas eftersom man tidigare tillämpade åldersgränsen 21 år. Jämförelse kan dock göras beträffande åldrarna under 18 år. För åldrarna 15—17 år redovisas sålunda för första halvåret 1970 1 684 fyllerifall mot 1 719 samma tid 1969 och för barn under 15 år var motsvarande siffror 140 resp. 120. Ökningen avser i detta senare fall huvudsakligen flickor (från 29 till 48). Slutligen kan nämnas, att antalet fall av rattfylleri eller rattonykterhet, som under första halvåret 1970 kom till polisens kännedom, var 7 725 mot 7 941 under samma tid 1969.

Detta är ett specialnummer

Pris kr 5:— + moms.

Rabatt: 25 ex 10 %, 50 ex 15 %

vid beställning direkt hos

Socialmedicinsk tidskrift

Fack, 104 01 Stockholm 60
Tel. 08/83 20 83, 87 34 91